

QOBUSNOMA ASARINING AXLOQIY-TARBIYAVIY AHAMIYATI

Fayzullayeva Sevara Sayfullayevna

Boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrasida assistent o'qituvchisi

Usmonova Shahina Xudoynazar qizi

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 4-kurs talabasi

Annotatsiya: "Qobusnoma" — o'zbek adabiyotining eng qadimiy va muhim nasriy asarlaridan biri bo'lib, u X asrda yozilgan. Asar, asosan, O'rta Osiyo va Eron hududlarida yashagan shoir va faylasuf Unsur al-Maoliy tomonidan yaratilgan. "Qobusnoma" o'zining ma'naviy, axloqiy va falsafiy g'oyalari bilan ajralib turadi. Ushbu asar, o'zbek adabiyotida nasr janrining rivojlanishiga katta hissa qo'shgan va o'z zamonasining ijtimoiy, madaniy va axloqiy muammolarini yoritishda muhim rol o'ynagan. Asar, o'zining ko'p qirrali mazmuni bilan o'quvchilarni o'ziga jalb etadi.

Kalit so'zlar: Qobusnoma, falsafiy qarashlar, o'zbek adabiyoti, adabiy asar, ta'lim, Unsur al-Maoliy.

"Qobusnoma" asari, o'z ichiga bir qator boblar va bo'limlarni oladi. Har bir bobda muallif, o'z fikrlarini aniq va sodda tarzda bayon etadi. Asar, axloqiy saboqlar, hayotiy maslahatlar va ijtimoiy munosabatlar haqida keng qamrovli ma'lumotlar beradi. Unsur al-Maoliy, o'z asarida insonning ma'naviy va axloqiy rivojlanishiga alohida e'tibor qaratadi. U, o'z o'quvchilariga hayotda qanday qilib to'g'ri yo'lni tanlash, axloqiy qadriyatlarni saqlash va jamiyatda o'z o'rnini topish haqida maslahatlar beradi. Asarda ta'lim va bilim olishning ahamiyati alohida ta'kidlangan. Kobus ibn Vosif, bilimni inson hayotining eng muhim omillaridan biri deb biladi. U, o'z o'quvchilariga bilim olishda davom etish, o'zlarini doimiy ravishda rivojlantirish va axloqiy qadriyatlarni saqlash zarurligini ta'kidlaydi. "Qobusnoma"da keltirilgan axloqiy g'oyalar, bugungi kunda ham dolzarbligini yo'qotmagan.

"Qobusnoma" asarida davlat boshqaruvi va ijtimoiy munosabatlar ham muhim o'rin egallaydi. Muallif, davlat rahbarlariga qanday qilib adolatli va samarali boshqaruvni amalga oshirish kerakligini ko'rsatadi. U, rahbarlarning axloqiy mas'uliyati, xalq bilan munosabatlari va ijtimoiy adolatni ta'minlash zarurligini ta'kidlaydi. Bu jihatlardan, asarning zamonaviy boshqaruv nazariyalariga ham mos keladi.[2]

1432-yilda Merjomak Ahmad ibn Ilyos tomonidan turk tiliga, 1702–1705-yillarda Hasan Poshsha Nazmizoda Murtozo tomonidan yana turk tiliga, 1786–1787-yillarda Muhammad Siddiq Rashidiy tomonidan uyg'ur tiliga, 1881-yilda Qayum Nosiri tomonidan tatar tiliga, XIX asrda ingliz, nemis (1881), fransuz (1886) va rus tillariga tarjima qilingan.

1935-yilda Tehron universitetining professori, adib Said Nafisiy ushbu asarni Tehronda nashr ettirgan. 1860-yilda o'zbek tiliga ilk marotaba shoir va mutafakkir

Muhammad Rizo Ogahiy tomonidan tarjima qilingan. Asarning o‘zbek tiliga tarjima qilinishi shahzoda Feruz Muhammad Rahimxon II topshirig‘i bilan bo‘lgan. Uning qo‘lyozma nusxasi O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasining Sharqshunoslik institutida qo‘lyozmalar fondida va Sankt-Peterburgdagi “Saltikov-Shchedrin” nomli nomli kutubxonada saqlanadi.[1]

“Qobusnoma” asari 1965, 1973 va 1986-yillarda adabiyotshunos olim Subutoy Dolimov say-harakatlari bilan 3 marotaba nashrdan chiqarilgan. Ushbu nashrlarda asarning ba’zi boblari davlat mafkurasiga zidligi tufayli qisqartirishga uchraganligi ta’kidlanadi[3]. 1994-yil “Istiqlol” nashriyoti tomonidan, 2019-yilda esa “O‘qituvchi” nashriyoti tomonidan qayta nashr etilgan. Dastlabki 4 bobi Haqni tanimoq, Payg‘ambarlarning xilqati (yaratilishi), Alloh ne‘matiga shukur qilmoq haqida bo‘lib, qolgan 40 bobi ota-onani hurmatlash, ilm va san’atni egallash, harb, savdo, dehqonchilik ishlari va hunarni o‘rganish, odob-axloq qoidalariga rioya etish, farzand tarbiyasi, saxovat va juvonmardlik kabi ko‘plab masalalarni o‘z ichiga oladi.

Asarda hunar va ilm jamiyat taraqqiyotining asosiy omillari deb qaraladi. Odamlar 3 guruhga bo‘linib, ularning jamiyatda tutgan o‘rni belgilanadi; odamlarning fazilatlar ham 3 guruhga bo‘linadi: aqllilik, haqgo‘ylik, juvonmardlik. Kaykovus dunyodagi mavjudotni bir-biri bilan bog‘liq va murosasiz deb talqin qiladi.

"Qobusnoma"ni o'qish, har bir inson uchun hayotiy saboqlar olish va o'zini rivojlantirish yo'lida muhim bir qadamdir. U kishi ruhiyatini ham 2 guruhga bo'ladi: jismoniy sezgini modda, ruhiy hissiyotni esa "jon" bilan bog'laydi va bularning birini moddiy, ikkinchisini ruhiy hayot mahsuli deb ko'rsatadi. Uning fikricha, dunyodagi hamma narsalar yaralishi va mohiyat e'tibori bilan ilohiydir. Zero, inson Xudoni tanimoq uchun avvalambor o'zini bilmog'i, ya'ni "sozga qarab sozandani tanimog'i lozim", deydi.[3]

Xulosa:

"Qobusnoma" — bu nafaqat adabiy asar, balki insoniyatning axloqiy va ma'naviy rivojlanishiga hissa qo'shadigan nodir merosdir. Unsur al-Ma'olij.ning chuqur fikrlari va hayotiy saboqlari, kelajak avlodlarga muhim ta'limotlarni qoldiradi. Ushbu asar, o'zining boy mazmuni va axloqiy qadriyatlar bilan o'zbek adabiyotining ajralmas qismidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Kobus ibn Vosif. "Qobusnoma" - X asr.
2. Abdulla Qodiriy. "O'tkan kunlar" - 1926 yil.
3. Zokirjon Murodov. "O'zbek adabiyoti tarixi" - 2000 yil.
4. Muhammad Ali. "O'zbek adabiyoti" - 1995 yil.
5. Abdurauf Fitrat. "O'zbek adabiyoti va uning taraqqiyoti" - 1930 yil.